

UDK 271.2

ISSN 1409-5483

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ПРАВОСЛАВЕН БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
„СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ - СКОПЈЕ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

КНИГА 25-26

СКОПЈЕ, 2019/2020

ДЕЈАН БОРИСОВ, ѓакон

ПРОПАГАНДАТА НА БУГАРСКАТА ЕГЗАРХИЈА ВО КУМАНОВСКО И ПАЛАНЕЧКО (1903–1904) НОВИ ДОКУМЕНТИ

По укинувањето на Охридската архиепископија во 1767 година, македонските епархии паѓаат под јурисдикција на Константинополската патријаршија која врши нивна административна реорганизација во согласност со нејзиното уредување. Покрај ова, таа врши и замена и на високиот клир и на управителите на манастирите. Оваа состојба не е прифатена од македонското население во текот на целиот XIX и XX век, до обновата на Охридската архиепископија како Македонска православна црква, населението бара домороден висок клир, а грижата за манастирите што ги изградиле да им се остави ним, онака како што тоа се практикувало со векови.

Промена на оваа состојба се случува во 1870 година кога турската власт со ферман ја создава Бугарската егзархија. Ферманот предвидува, од македонските епархии, само Велешката да биде дел од оваа новосоздадена црква, а во останатите да се спроведат референдуми на кои населението ќе се изјасни: дали сакаат и понатаму да се под јурисдикција на Константинополската патријаршија или, пак, ја прифаќаат јурисдикцијата на новосоздадената црква. Константинополската патријаршија на ова реагира со Помесен собор, на кој, на 16 септември 1872 година, ја прогласила новосоздадената Бугарска егзархија за етнофилетистичка шизматичка црква. Оваа одлука ја почитувале останатите Помесни православни цркви и Егзархијата не била сметана за дел од Православната црква сè до 1945 година.

По референдумите спроведени од комисији испратени од турската власт, населението од Скопската и Охридската епархија ја прифатило јурисдикцијата на Егзархијата. Во 1874 година Бугарската егзархија побарала берати за поставување на нејзини епископи во овие епархии, на што турската власт излегла во пресрет, но, она што не било направено е повлекување на клирот на Константинополската патријаршија од овие епархии.¹ На прв поглед

¹ Ал. Јовановић, *Посијанак Егзархије и Турска, Русија и Србија. Историско-политичка расправа*, Скопје 1936, 149.

се чини дека ова е спротивно на 8. канон од Првиот вселенски собор, кој вели: „да нема двајца епископи во еден град“,² но доколку се земе предвид одлуката од Помесниот собор од 1872 година, тогаш се разбира дека Константинополската патријаршија не ја признавала ниту Бугарската егзархија, ниту, пак, нејзиниот клир. Ова е според канонското право, но во практика Бугарската егзархија била присутна во Македонија и сакала не само да остане, туку и да го зголеми бројот на епархиите во кои би имала свои епископи. Во реалноста настанал уште еден проблем, а тоа е поделбата на црквите, манастирите и нивниот имот. Ова ќе биде еден од најголемите предизвици за обете јурисдикции.

Во својата работа во Македонија, Бугарската егзархија по 1878 година била помагана од страна на бугарската држава, а со владиниот програмски документ од 1882 година таа безмалку во целост ја финансира работата на Бугарската егзархија во македонските епархии. До крајот на 1889 година, бугарската држава, преку Бугарската егзархија, во македонските епархии финансирала околу 800 училишта, од кои: две учителски (Серез и Скопје) и една Богословија (Прилеп).

До 1890 година во Македонија црковна пропаганда немале само Константинополската патријаршија и Бугарската егзархија, туку и Римокатоличката црква, неколку протестантски цркви, Романија, Србија... Ова сè повеќе и повеќе го разединувало македонскиот народ, но во 1890 година на чело на Скопската епархија бил поставен митрополит Теодосиј Гологанов. Тој во период од помалку од две години успеал да го сплоти населението и да даде отпор на пропагандите на Константинополската патријаршија, Бугарската егзархија и српската држава. Обнова на Охридската архиепископија како црква на македонскиот народ е идејата што ја понудил Митрополитот Теодосиј, а народот застанал зад него. Побарал училишното и црквното дело да бидат поддржани и финансирани од населението, наместо како тогаш тие финансии да доаѓаат од надвор, а обновената Охридска архиепископија да ја има јурисдикцијата над македонските епархии и со нив да управува домороден клир. За успехот и идеите на митрополитот Теодосиј Гологанов сведочи, српскиот учител во Кратово, Ѓорѓи Стоилковиќ, кој во својот извештај до српската влада, вели:

Јас лесно ќе се справев со егзархистите во Кратово, ако владиката Теодосиј не водеше демагошка политика. Тој почна да отвора училишта по селата за своја сметка, а учителите лично да ги плаќа [...] На широкото народно собрание владиката Теодосиј недвосмислено се искажа

² Никодим, Епископ Далматински, *Правила [KANONES] љавославне цркве с љумачењима*, Књига I, Нови Сад 1895, 201.

и против Српската и против Бугарската пропаганда, повикувајќи го народот на единство“.³

Што се однесува до населението, Атанас Шопов, секретар на бугарскиот егзарх, во 1885 година, ќе напише:

Кога Европа би побарала македонското население да се определи и да каже на која народност ѝ припаѓа, уверени сме, дека поголем дел од Македонија ќе ни летне од раце [...] Македонците се готови да дадат каков сакаш пишан документ дека тие не се Бугари“.⁴

Знаејќи го сето ова, за привлекување на населението под нивна јурисдикција сите туѓи пропаганди во Македонија ги ползувале старите испробани оружја: закани и пари.

Во продолжение претставуваме 7 досега непубликувани документи за дејноста на бугарската егзархиска пропаганда по Илинденското востание во Кумановско и Паленечко, односно за селата Бељаковце, Станча и Ранковце. Документите се од Државниот архив на Република Македонија (ДАРМ), Фонд 497: *Архијерејско намесништво Крива Паланка*, А.е. 76а/б-77, 80, 81, 82а/б-83, 84а/б, 85 и 86. Сите документи се во А4 формат, ракопис, имаат архивски број, датум и место од каде се испратени, како и архивски број, каде и кога се примени. Документите се напишани со мастило. Дел од нив се од архијерејските намесници на Куманово и Крива Паланка и тие го имаат печатот на Архијерејското намесништво, додека дел се од Скопскиот митрополит Синесиј и еден е од Бугарскиот егзарх Јосиф, на нивните документи нема печат.

– *Пазароџи за души во село Бељаковце*

Непосредно по Илинденското востание турската власт започнала со прогон и одмаздување кон населението за подигнатото востание. Ова предизвикало миграција на населението кон околните држави, меѓу кои и кон Бугарија. Во вакви околности, имајќи предвид дека Бугарската егзархија претендирала и се претставувала како словенска црква, наспроти грчката Константинополска патријаршија, како народна, наспроти српската Београдска митрополија, би се очекувало таа да ги ангажира сите свои ресурси за помош на населението и негова заштита од турските зулуми. Но, ова не се

³ Deacon Dejan Borisov, *The dual ecclesiastical jurisdiction over the Eparchy of Skopje in the XIX century and the Metropolitan of Skopje Theodosius*, Dissertation ad Doctoratum, Pontificium Institutum Orientale, Facultas Scientiarum Ecclesiarum Orientalium, Romae 2015, 259.

⁴ ОФЕЙКОВ, *Македонија во време на хиљадагодишнината на св.Матодиј*, Пловдив 1885, 109–110.

случило, напротив, пазарот за македонските души продолжил и понатаму. На територијата на Скопската епархија работеле и српската и бугарската црковна пропаганда. Првата, под закрила на Константинополската патријаршија и српската држава, во Скопје добила и свој епископ, а бугарската држава и понатаму ја финансираше работата на егзархиската пропаганда. Колку чини една македонска душа зависело од случај до случај. Во село Бељаковце, Кумановско, во 1903 година, од страна на Бугарската егзархија пазарот го правел архијерејскиот намесник Ал. Захариев, а селанецот посредник бил манастирскиот епитроп Роле.⁵

Според архијерејскиот намесник Ал. Захариев, манастирскиот епитроп Роле се откажал од јурисдикцијата на Константинополската патријаршија и преминал под егзархиска јурисдикција, притоа со себе повлекувајќи уште 20 куќи од селото. Сега, според кажувањата на архијерејскиот намесник, откако епитропот Роле ја сменил јурисдикцијата, селото има 67 егзархиски и 10 патријаршиски куќи. Но, придобивката била уште поголема, бидејќи манастирскиот имот пред турската власт, а во име на Константинополската патријаршија бил заведен на име на епитропот, па сега не само што се зголемил бројот на егзархиските куќи, туку ним, на Бугарската егзархија им припаѓал и манастирот и неговиот имот. Цената за епитропот Роле да ја смени јурисдикцијата била неговиот син Стефан да биде поставен за учител во егзархиското училиште во селото и за тоа да му се исплаќаат 12 турски лири годишно.⁶ Покрај ова, Бугарската егзархија требало да ги покрие и сите трошоци поврзани со префрлањето на сопственоста на имот. Истовремено со

⁵ ДАРМ, Фонд 497: Архијерејско намесништво Крива Паланка. *Писмо од архијерејскиот намесник Ал. Захариев до Скопскиот егзархиски митрополит Синесиј*, Бр.545, 20 ноември 1903, Куманово, А.е. 76а/6-77. Писмото е архивирано во Скопската митрополија два дена подоцна (вх. № 2175, дело 12, 22.XII.1903). Документот содржи два листа, а текстот е на 3 страници. На првата страница стои заглавие: **Ск. Б. М. Кумановско архиерейско намѣстничество**, а на третата страница се наоѓа тркалезен печат, но текстот на печатот не одговара со текстот на заглавието од првата страница. Текстот на печатот гласи: (надворешен круг) **Духовънь казалъ[ийскый съвьтъ] 1897**, (внатрешност, еден под друг збор почнувајќи од горе) **Скопска, епархия, Куманово**. Во документот се препознаваат два ракописи. Првиот ракопис е, всушност, самиот текст на писмото и тој е убав, читлив и разбирлив, додека вториот ракопис е потписот на архијерејскиот намесник Ал. П. Захариев, во кој има една грешка и дамки од мастило.

Селото Бељаковце се наоѓа на десниот брег од реката Крива Река и е оддалечено од градот Куманово 28 км во правец на исток. Манастирот за кој станува збор е посветен на светиот Великомаченик Ѓорѓи и се наоѓа јужно од селото.

⁶ Ползувањето на учителската позиција како отплата за одредени услуги не е несовојствено за Бугарската егзархија, види: Дејан Борисов, такоп. *Како епископот Кирил (Сидончков) Белоградчишки сѣана вѣроноиѣ скопски егзархиски митрополитѣ*, Годишен зборник, Книга 20, Православен богословски факултет, Скопје 2014, 142–149.

Стефан Ролев, било договорено и селанецот Злате Иванов да биде поставен за учител, но со плата од само 4 турски лири. Последниов бил поставен за учител поради неговиот авторитет и дејност меѓу населението и бидејќи „србоманите сакаат да го ракоположат за свештеник“. Сето ова претставувало проблем, бидејќи турската власт морала да издаде дозвола за назначување на учители, но архијерејскиот намесник соопштува како го надминале ова: „како учител за тоа село ќе фигурира само Теодос Шољаков“.⁷

– *Буџет за борба со српската пропаганда во Кривопаланечката каза*

Следните документи што ќе ги презентираме се однесуваат на средствата што Бугарската егзархија ги издвоила за својата пропагандна дејност во Паланечката каза во февруари/март 1904 година.⁸ Се работи за два документи од ДАРМ.

Првиот документ (А.е. 80) е писмо од Скопскиот митрополит Синесиј, архивирано под број 352 од 11 февруари 1904 година упатено до архијерејскиот намесник на Крива Паланка.⁹ При преглед на документот веднаш паѓа во очи дека недостасува заглавие на кое би стоело името на епископијата, во случајов: Скопска бугарска митрополија, заглавието што го има на документот, гласи: Българска митрополиа. Писмото е доставено од страна на Кривопаланечкиот учител Антон Неофитов. Митрополитот Синесиј преку учителот испратил 300 златни гроша на архијерејскиот намесник за трошоци поврзани со борбата со српската пропаганда во Кривопаланечката каза. Но, за истото испратил и признаница/расписка која архијерејскиот намесник требало да ја пополни – за што се потрошени средствата и истата потпишана, да му ја врати на митрополитот Синесиј.

Вториот документ е всушност одговорот на ова писмо од страна на Кривопаланечкиот архијерејски намесник.¹⁰ Во писмото архијерејскиот намес-

⁷ Теодос Шољаков бил дотогашниот учител во селото, кој имал дозвола од турската власт за оваа служба.

⁸ ДАРМ, Фонд 497: Архијерејско намесништво Крива Паланка, *Писмо од Скопскиот егзархиски митрополит Синесиј до архијерејскиот намесник во Крива Паланка*, Бр. 352, 11 февруари 1904, Крива Паланка, А.е. 80. Писмото е на еден лист со содржина испишана на само една страница. Истото има заглавие, кое гласи: **Българска митрополиа**, под заглавието се наоѓа архивскиот број: 352, а во десниот горен агол, стои: **Скопие, 11. февр. 1904 г.** Ракотисот на текстот и потписот на документот се со ист ракопис.

⁹ Во посочените документи од текстов, градот Крива Паланка се именува само како Паланка.

¹⁰ ДАРМ, Фонд 497: Архијерејско намесништво Крива Паланка, *Писмо од архијерејскиот намесник на Крива Паланка до Скопскиот егзархиски митрополит Синесиј*, Бр. 38, 6 март 1904, Крива Паланка, А.е. 81. Писмото е на еден лист со содржина испишана на само една страница. Истото има заглавие во левиот горен агол: **Скопска епархия, Българско**

ник го известува митрополитот Синесиј за пополнетата и со печат заверена расписка за потрошените средства. За жал, во документацијата што се чува во ДАРМ не ја најдовме и расписката што е спомената во овие писма. Истата би била од голема полза за историската наука за посочениов период, бидејќи според укажаното за нејзината содржина таа ги содржи податоците за тоа како и за кои цели егзархиската пропаганда ги потрошила споменатите 300 златни гроша.

– *Пазароџи за души во селата Сџанча и Ранковце*

По примените 300 златни лири во месец февруари 1904 година, за трошоци поврзани со борбата против српската пропаганда, архијерејскиот намесник на Крива Паланка, на 3 април 1904 година, испратил писмо до Скопскиот митрополит Синесиј во кое бара да му се испратат уште пари за истата цел.¹¹ Имено, според архијерејскиот намесник веќе втора година

архиерейско намѣстничество. Под заглавието се наведени архивскиот број на документот при Намесништвото, датумот и место на издавање на документот: **№38, 6ти мартъ 1904 год. г. Паланка.** Оддесно на заглавието стои правоаголен печат од митрополитската архива во кој во три реда стои текстот: **Скопска бѣлг. митрополија** (прв ред), **вх. № 486, дѣло. №19** (втор ред), **получено на 8.ІІІ.1904 г.** (трет ред). Документот има и тркалезен печат со три прстени. Во првиот (надворешен прстен) стои: **+ СКОПСКА ЕПАРХИЈА + 1898.** во вториот прстен, стои: **БѢЛГ. АРХИЕРЕЙСКО НАМѢСТНИЧЕСТВО ВЪ ПАЛАНКА.** Во центарот на печатот е изображен крст со орнаменти, но истите не можат да се препознаат. Потписот на архијерејскиот намесник не може да се исчита. На Документот има и подоцнежна рачно испишана белешка со молив, на српски јазик: **Признаница на 300 гр. зл. за борбу против Српске пропаганде.**

Една забелешка: иако се наоѓаат во рамките на Скопската егзархиска митрополија заглавијата на документите од Кумановското архијерејско намесништво и Кривопаланечкото архијерејско намесништво се разликуваат во содржината на заглавијата иако истите би требало да одговараат на еден и ист шаблон. Имено, заглавието на Кумановското архијерејско намесништво (А.е.76), во превод, гласи: **СК. Б. М [Скопска бугарска митрополија]. Българско архиерейско намѣстничество,** додека во она на Кривопаланечкото архијерејско намесништво, стои: **Скопска епархија, Българско архиерейско намѣстничество.** Во кумановското заглавие на документот Скопската епархија е на степен на митрополија, додека во Кривопаланечкото нејзиното достоинство е само на степен на епархија и испуштена е придавката *бугарска*. Ова го посочуваме, бидејќи дванаесет години претходно, во 1892 година, едно од обвиненијата против Скопскиот митрополит Теодосиј Гологанов е токму испуштањето на придавката *бугарска* од името на епархијата во заглавијата на документите издавани во Скопската епархија. Се чини дека дванаесет години подоцна ова не претставува проблем.

¹¹ ДАРМ. Фонд 497: Архијерејско намесништво Крива Паланка, *Писмо од архијерејскиот намесник на Крива Паланка до Скопскиот егзархиски митрополиј Синесиј*, Бр.47, 3 април 1904. Крива Паланка, А.е 82а/6-83. Документот е составен од два листа со содржина испишана на 3 страници. Заглавието на овој документ е идентично со она од претходно споменатиот документ од истото Архијерејско намесништво, како и печатот. Документот во Скоп-

се воде преговори меѓу Архиепископското намесништво и дел од селаните од селата Станча и Ранковце за нивно преминување под јурисдикција на Бугарската егзархија. Преговорите на почетокот ги водел бившиот секретар Христо Тенчев. Тој го известил главниот учител во Кривопаланечката каза, Антон Неофитов, дека Бугарската егзархија одобрила 25 турски лири за оваа цел, но официјален документ за истото сè уште не бил пратен до Архиепископското намесништво од страна на Скопската митрополија. Без вакво документ архиепископскиот намесник не бил во можност да ги исплати овие средства на селаните. Тој уште известува дека бил постигнат конечен договор со кој се уредувало како споменатите села кои ја признаваат јурисдикцијата на Константинополската патријаршија би се откажале од истата и би преминале под јурисдикција на Бугарската егзархија. Имено, за ова да се случи требало на неколкумина селани да им се даде определена парична награда. За село Станча 15 турски лири, а за село Ранковци, 5 турски лири. Понатаму во писмото, архиепископскиот намесник бара најбрзо што е можно, „по прва пошта“ да му се испратат дополнителни 20 турски лири по село, или вкупно дополнителни 40. Договорот предвидувал сумата да им се исплати на селаните веднаш штом тие ги завршат сите процедури пред турската власт потребни за менување на црковната јурисдикција.

Во писмо од 7 јуни 1904 година, од архиепископскиот намесник на Крива Паланка до Скопскиот митрополит Синесиј, стои дека на 5 јуни дел од селаните од село Станча (14 куќи) и официјално ги завршиле сите потребни дејствија и се дел од паствата на Бугарската егзархија.¹² Ова писмо е одговор на добиеното писмо од Скопската митрополија (Архивски број 640).¹³

ската митрополија е архивиран под број 639, дел. бр. 19, примено на 6 април истата година. Како и претходниот документ што го спомнавме од ова Архиепископско намесништво и во овој документ содржината на писмото е напишана од еден ракопис, а потписот на Архиепископскиот намесник со друг. На првата страница има подоцнежна забелешка на српски јазик, пишувана со молив: „Селџаци из село Станча и Ранковца пристају да напуште патријаршију и да приђу егзархији [] треба че да се и новчано награде“.

¹² ДАРМ, Фонд 497: Архиепископско намесништво Крива Паланка, *Писмо од архиепископскиот намесник на Крива Паланка до Скопскиот егзархиски митрополит Синесиј*, Бр. 78, 7 јуни 1904, Крива Паланка А.е. 84. Документот е составен од еден лист со содржина испишана на двете страници. Заглавието на овој документ е идентично со она од претходно спомнатиот документ од истото Архиепископско намесништво, како и печатот. Документот во Скопската митрополија е архивиран под број 1044, дел. бр. 19, примено на 10 јуни истата година. Како и претходниот документ што го спомнавме од ова Архиепископско намесништво и во овој документ содржината на писмото е напишана од еден ракопис, а потписот на архиепископскиот намесник со друг. На првата страница има подоцнежна забелешка на српски јазик, пишувана со молив: „Прелазак патријаршиста из Станча и Ранковцима Егзархији – Наградити селџаке са 15 т. лира“.

¹³ Посоченово писмо го нема во ДАРМ.

Имено, на 5 јуни селаните од 14 куќи од село Станча најпрво се обратиле до него, а потоа и до кајмакот со известување дека се откажуваат од Константинополската патријаршија и ја прифаќаат јурисдикцијата на Бугарската егзархија. Утредента, на 6 јуни кајмакот издал заповед со која ги запишал и во нуфизот како паства на втората.

Слично се развивале и работите во село Ранковци. Таму, 4 куќи се откажале од Константинополската патријаршија, и во цело село останала само една куќа под јурисдикција на Константинополската патријаршија. Според мислењето на архијерејскиот намесник и таа куќа за кратко време ќе се приклони кон Бугарската егзархија. Понатаму во писмото се посочува дека за оваа работа не биле одобрени бараните 20 турски лири по село. За селото Станча, Митрополитот Синесиј одобрил само 15 турски лири и истите не му ги пратил на архијерејскиот намесник, туку тој, за да ги исплати селаните според договореното, позајмил од тамошните граѓани и наградата им ја исплатил на селаните од Станча веднаш штом преминале под нивна јурисдикција и истите сега треба да ги врати. Во писмото се моли овие средства да му бидат испратени по првата пошта по примање на писмово.

Што се однесува за паричната награда за селаните од Ранковци, архијерејскиот намесник не ја спомнува што наведува дека бараната сума од дополнителни 20 турски лири била одобрена од страна на Митрополитот Синесиј и истите му биле пратени на архијерејскиот намесник и исплатени на селаните.

– Прејиска меѓу Скојскиоѝ митрополиѝ Синесиј и Бугарскиоѝ егзарх Јосиф

Последните два документи што ги претставуваме претставуваат преписка меѓу Скопскиот митрополит Синесиј и Бугарскиот егзарх Јосиф околу успехот на бугарската егзархиска пропаганда во селата Станча и Ранковце. Во своето писмо¹⁴ Скопскиот митрополит Синесиј го известува Бугарскиот егзарх Јосиф дека според извештајот на неговиот Кривополанечки архијерејски намесник (Бр. 78, од 7 јуни) 14 куќи од село Станча ја отфрлиле ју-

¹⁴ ДАРМ. Фонд 497: Архијерејско намесништво Крива Паланка. *Скојскиоѝ егзархиски митрополиѝ Синесиј до Бугарскиоѝ егзарх Јосиф*, Бр. 990, 15 јуни 1904, Скопје, А.е. 85. Документот е составен од еден лист со содржина испишана само на една страница. Во горниот лев агол стои заглавие: **Българска митрополиа, №990**, а десно од него: **Скопие 15.VI.1904 г.** На документот го нема печатот на Скопската митрополија. Споредувајќи го ракописот, се забележува дека нема разлики во ракописот меѓу содржината и потписот од што може да се заклучи дека целиот е напишан од страна на митрополитот Синесиј. На документот под заглавието има подоцнежна белешка на српски јазик, напишана со молив, која гласи: **Прелазак 14. Домова из Станча егзархији и 4 куќа у Ранковцима.**

рисдикцијата на Константинополската патријаршија и сега целото село, кое брои 28 куќи, е нивно. Во документот стои: „целото село, кое брои 28 куќи, е наше“. Зборот наше е подвлечено во оригиналот.

Понатаму митрополитот Синесиј соопштува и за преминувањето на 4 куќи под нивна јурисдикција во селото Ранковце. Селото Ранковце тогаш имало вкупно 123 куќи, од кои само една останала под јурисдикција на Константинополската патријаршија. Оваа куќа, според кажувањето на митрополитот Синесиј била единствената патријаршиска куќа во целата Кривопа-ланечка каза.¹⁵

Последниот документ што го претставуваме претставува одговор на претходно споменатото писмо од страна на Бугарскиот егзарх Јосиф.¹⁶ Во писмото Бугарскиот егзарх Јосиф ја искажува својата радост за постигнатиот успех.

¹⁵ Во документот на патријаршискиот (српски) Скопски митрополит Фирмилијан од 1902 година се потврдуваат овие бројки. Документот е датиран: 4 март 1902 година и претставува список на населени места во Скопската митрополија – Константинополска патријаршија. Според митрополитот Фирмилијан селото Ранковце имало само 5 српски куќи (така тој ги именува), т.е. под јурисдикција на Константинополската патријаршија, додека во целата Паланечка каза вкупниот број изнесува 21 куќа: 5 во селото Ранковце, 3 во градот Крива Паланка (во документот се именува како *Паланка*) и 13 куќи во село Станча. Овој документ ја потврдува вистинитоста на содржината на претходно претставените документи од Бугарската егзархија. Митрополитот Фирмилијан прави јасна дистинкција меѓу „српските куќи“ и „грчко-влашки куќи“ под негова јурисдикција. Вкупна бројка на куќи што ја признаваат неговата јурисдикција е: српски куќи – 10.164, грчко-влашки куќи – 393, или вкупно 10.557 куќи. ДАРМ, Фонд 495: Скопска митрополија, *Список на населени места во Скопската епархија со сѐйашнистѝка*, Бр. 537, 4 март 1902, Скопје, А.е. 1.17.5.13/101-105, 1/5; 5/5.

¹⁶ ДАРМ, Фонд 497: Архиепископско намесништво Крива Паланка, *Писмо на Бугарскиот егзарх Јосиф до Скопскиот егзархиски митрополит Синесиј*, А.е. 86. Документот е составен од еден лист со содржина испишана само на една страница. Горниот лев агол од документот е оштетен, но се забележуваат орнаменти од заглавието што го имало. Во овој дел стоел и архивскиот број под кој е заведен како и датумот и местото на испраќање, ова се заклучува по зачуваниот фрагмент во кој може да се прочита: 04 г. Десно од него има правоаголен печат на архивата на Скопската митрополија и архивски број: **вх. № 1152, дѣло. № 19. Получено на 21.VI.1904 г.** Според содржината, ова писмо е одговор на претходно посоченото писмо на Скопскиот егзархиски митрополит Синесиј, оттука заклучуваме дека истото не може да е испратено пред 15 јуни 1904 година, ниту подоцна од 21 јуни истата година. На документот нема печат на Бугарската егзархија. Споредувајќи го ракописот, се забележува дека текстот на содржината и потписот на Егзархот се различни ракописи. На документот под заглавието има подоцнежна белешка на српски јазик, напишана со молив, која гласи: **Прима се к знању прелазак у егзархији 14, кућа у Станчи и 4. у Ранковцима.**

DEJAN BORISOV

THE PROPAGANDA OF THE BULGARIAN EXARCHATE
IN THE REGIONS OF KUMANOVO AND KRIVA PALANKA
(1903–1904) – NEW DOCUMENTS

(Summary)

The acceptance of the jurisdiction of Bulgarian Exarchate by the Macedonians was not guided by some patriotic feeling, sense of loyalty or love toward this Church, but by pragmatic, personal and lucrative motives made by individuals. These few documents from the period give inside look of how the processes went and what was the price paid for accepting the jurisdiction of the Bulgarian Exarchate. In the darkest moments of Macedonian history, period immediately after Ilinden uprising when the Ottomans made their worst toward the Christians, the Bulgarian Exarchate wasn't dedicating its resources to help the Macedonians, but to buy their souls.

Ск. Б. М.
КУМАНОВСКО
АРХИЕРЕЙСКО НАМѢСТНИЧЕСТВО

2175

12

16

22. XII. 03

№ 545

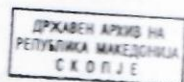
20 ноември 1903 год

ГР. КУМАНОВО

Ваше Високопръосвещенство

Продължи борбата между Епархиски-
то и Патриархискието въ в Котликовци за
манастира, че водимилит на тая борба
и спират на манастира е т. Гале, който
е отказващо се от Патриархиския,
повече се седе се и 20 други пивуци, без
Ваше прѣдварително разрешение назна-
чиха за уиорелъ въ това село и мина на т.
До Велово Високопръосвещенство
Св. Скопски Митрополитъ
Господина, Св. Синесий
Св. Скопие

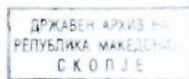

ДАРМ. Фонд 497: Архиперейско намесништво Крива Паланка.
Писмо од архиперейскиот намесник Ал. Захариев до Скопскиот епархиски
митрополит Синесий, Бр. 545, 20 ноември, А.е. 76а.

Гале, Овсрани, с 12 л. т. година Јамлаја от
Евзархискиѣ и Јамлаѣ Ивановъ - с 4 л. т. По-
свѣдѣниѣ се назначи поради доверливостѣ на
"не скрадоманиѣ испарѣ да го рѣкопано-
исарѣ за свѣщенникѣ.

За сѣга Говилковски братѣ Бѣ живѣе въ
а 10 паринарскиѣ. Въ рѣдѣ на посвѣ-
ниѣ е манастирѣ а цркваѣ е мана-
кѣде.

Епифаніа, Т. Гале, на имѣ на когото сѣ
замани въ епископѣтѣ и мѣнѣ мана-
стирски мѣстѣ е Евзархискиѣ. Мѣнѣ
заедно съ свѣщенникѣ, иска да заведе дѣло за
манастирѣ на "за манастирската
сѣра. епископѣ, добѣрѣтѣ прѣ, що напосѣбѣ,
скрадоманиѣ открѣдѣниѣ отъ манастирѣ,
ако въ мѣстѣ на мѣстѣ да имѣ
успе ижеѣ на сѣра да разнесѣ по дѣлѣ.
Манастирѣ Високопрѣосвѣщенникѣ

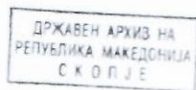
ДАРМ, Фонд 497: Архијерејско намесништво Крива Паланка,
Писмо од архијерејскиот намесник Ал. Захариев до Скопскиот еѣзархиски
митрополиѣ Синѣсиј, Бр. 545, 20 ноември 1903, А.е. 766.

27
да добриор назначенивр на црквицѣ Овдани
Роски и Злаѣ Ивановѣ, каѣ да ми се сооб-
щи, да познамѣ ли Г. Роски да заведе дого
и ље ми се признавр ли разносѣвр?

Во стисна за мурисра, каѣ црквицѣ
во това село, ље сригорира само Месодогѣ
Шамковѣ.

Каѣ се прѣпорѣдѣвр на
Св. Ви Архипастирски Мамовѣ
осѣвр на В. Високопрѣдсѣврѣ.
Игорно духовно Цедо.

Арх. Намѣстникѣ Месодогѣ Ал. П. Захариевѣ

ДАРМ, Фонд 497: Архиперејско намесништво Крива Паланка.
Писмо од архиперејскиот намесник Ал. Захариев до Скопскиот егзархиски
митрополиит Синесиј, Бр. 545, 20 ноември 1903, А.е. 77.

Българска
МИТРОПОЛИЈА

Скопие ⁴³⁹ 11. февр. 1904 г.
80

№ 352

До Архип. Н-к

в Манастира

Примоп. 1.

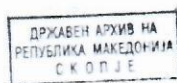
Н. ги. Ви урнате, Ан. Христова
набранили Ви гр. 300, които ще употребите
за разности от борбата с сръб. пропаганда в
новоселите Ви духовно казак.

За што сума ще ни отворите отворите
на манастира, на което ще се бранят, архипресвитер
и други форми разлика.

Като с. шр.

+ Скопски митрополит

(св.) Савант

ДАРМ, Фонд 497: Архиперејско намесништво Крива Паланка,
Писмо од Скопскиот епархиски митрополит Синесиј до архиперејскиот намес-
ник во Крива Паланка, Бр. 352, 11 февруари 1904, А.е. 80.

СКОПСКА ЕПАРХИЈА
БЪЛГАРСКО АРХИЕРЕЙСКО
НАМЪСТНИЧЕСТВО

№ 38
6 Мартъ 1904 год.
Г. ПАЛАНКА

СКОПСКА БЪЛГ. МИТРОПОЛИЈА
Вх. № 486 Дѣло № 19
ПОЛУЧЕНО НА 8. III. 1904.

81,

До Негово

Високопреосвященство Св.
Скопский Митрополитъ
Господина Г-на Синесиѣ
въ Скопие

Приложение 1

Примено
и
содержитъ

Ваше Високопреосвященство,

Испрацалъ въ, притворена туръ
и надлежно подпечатана, форменная
растиска, за която се отнася писмо
то въ отъ Н. Св. Р. подъ № 352. -

Приговаряемъ се на Св. - въ мо-
литви и благословеніи и снъ

Ваше Преосвященство духовно чедо
Архиерејско Намѣстништво: *Г. Г. Г.*

ДРЖАВЕН АРХИВ НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СКОПЈЕ

ДАРМ. Фонд 497: Архиперейско намесништво Крива Паланка.
Писмо од архиперейскоий намесник на Крива Паланка до Скопскиот еѣзархиски
митрополитъ Синесиѣ, Бр. 38, 6 март 1904, А.е. 81.

СКОПСКА ЕПАРХИЈА
БЪЛГАРСКО АРХИЕРЕЙСКО
НАМѢСТНИЧЕСТВО

СКОПСКА БЪЛГ. МИТРОПОЛИЯ
639
6. IV. 1904.

82

№ 47
3-й апрель 1904 года

Г. ПАЛАНКА

Сел. Р. и село Св. Анастасия
Рамасовача
член патриархата
старшина
и повеле

До Келова
Високопривосвещенство
Св. Скопский Митрополи-
митъ Господина, Г-на
Синесиѣ
въ Скопје

Ваше Високопривосвещенство,

Слениетъ отъ с.с. Станка и Ран-
ковци, бже признаватъ виновство-
то на Грзувана патриарха, съ го-
товя да се откажатъ отъ негъ и
признаватъ за истинно родното си
духовно началство - Св. Епизархиѣ, отъ
на откоцуна отъ тѣхъ се даде по
уचितно парично вознаграждение

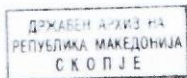
СТРАНИ АРХИВ НА

ДАРМ, Фонд 497: Архидієрєско намєснїштво Крива Паланка,
Писмо од архидієрєскиот намєсник на Крива Паланка до Скопскиот егзархиски
митрополит Синесиѣ, Бр. 47, 3 април 1904, А.е. 82а.

Писмо од

(за с. Станча 15 л.т. и за с. Ранковци
5 л.т.). Бившиот секретар г. Др. Тенгева
писалъ частно миналата година на
мавниот ни учител Ан. Неодитовъ, че
Св. Влдуракиот отпущама 25 л.т. за јар
цта, но понесе необходимо е да има въ
повољноста му Намѣстнишкесто и офи
циално сообщение по јаръ въпросъ, за
да може слѣдъ това да се пристѣпи
со сигурностъ къмъ осъществявањето
му, макаръ, била волејто распоредбање
да ми се отговори со прва поща ще
може ли да ^{се} отпущамаатъ иже 20 л.т. по
него или не.

Направено е условие со семенето да
имъ се донесе судбата, слѣдъ като нѣ
исплатятъ всаки ~~официални~~ изискува
ниот за во случај. —
J.

ДАРМ. Фонд 497: Архијерејско намесништво Крива Паланка,
Писмо од архијерејскиот намесник на Крива Паланка до Скопскиот егзархиски
митрополит Синесиј, Бр. 47, 3 април 1904, А.е. 826.

Приворъчваме се на св.-ки
молитви и благословениѣ и сѣмъ
ваше поборно духовно чедо

Арангъ *ЖН*
на 16/10/1904

ДРЖАВЕН АРХИВ НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СКОПЈЕ

ДАРМ, Фонд 497: Архиепископско намесништво Крива Паланка.
Писмо од архиепископскиот намесник на Крива Паланка до Скопскиот егзархиски
митрополиит Синесиј, Бр. 47, 3 април 1904, А.е. 83.

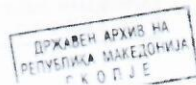
мисла, прѣкараха ги за табува и
въ нудуза.

Во с. Ратковци остава оцего-
на ќелица (другиот 4 ќелици се откажа,
којто не смее да много дини и се ви-
ди принудена да се поштри и тај
се помисленето си и празнаа родно-
то си духовно начелство.

Цероводете се прѣва поца
отпуштателот 15 д. м. за откажување
на патриаршиството от с. Станча, то-
не се тѣт парц со земето въ заемъ
отъ турканинот градежане и со развадени
на сменето при откажувањето нѣм.

Протрѣввалъ се на св. Ки мо-
литви и благословенъ и свѣтъ
Крѣсто духовно чедо

Архиепископъ: мѣ Стојан

ДАРМ, Фонд 497: Архиепископско намесништво Крива Паланка,
Писмо од архиепископскиот намесник на Крива Паланка до Скопскиот еџархиски
митрополит Синесиј, Бр. 78, 7 јуни 1904, Крива Паланка, А.е. 846.

Скопие 15. VI. 1904г.
85

№ 990

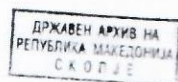
Прислака
съзаклупи
14. юни
1904
Крива
Паланка
Скопие

Ваше Блаженство,

За прилика Вашето писмо до
Ваше Блаженство на Ваше Блаженство, че
сметаме работата на Панагурски манастир
от 18 юни 1904, 14-ти юни в с.
Скопие, Панагурски манастир до сего била отъ панагурс-
кимата, на 5 юни се заведе до Панагурски
Манастирски манастир и карован до Крайнишката заведе,
како закарани ~~много~~ манастир
отъ духовните власти на с.в. Византия, у нас
целият манастир, както бран 28 юни, е каже. Сметаме
много отъ панагурски и 4 юни в с. Панагурски, отъ
Панагурски, както бран всичко 123. юни и до
оседава само една панагурска манастир, както
е единствената манастир в целият Панагурски
манастир.

Како и др
+ с. в. (мн. с. с. с.)

СКОПСКА ЕПАРХИЈА
1152 19
ПОСЛАНО 21. VI. 04

86

Помна и к таку
Н. кр. 7
Скопје
и 7
Паланка
и 7
Скопје

Ваше Преосвештенство,

Вашиме писмом Јуни
15-гого маја бр. 99, из којег ми дојде,
ре 14-тих књиги во с. Стара Паланка, и
4 књиги во с. Радошани, моје Панагурско
општина и с. Врхушанска Панагурска
и припојани духовног водомство на
Егзархијата.

Како дојави Ваше Преосвештенство
својиме со тај, мојом, и с. раба
и на св. Ју. молитви и сетавање
на Ваше Преосвештенство
во Присно Брано

+ Егзарх Тимарски Јосиф

Ваше Преосвештенство
Св. Скопски митрополит
2-на Синесија
в. к. Скопје.

ДАРМ, Фонд 497: Архиепископское наместничество Крива Паланка,
Письмо от Бугарской егзарх Иосиф до Скопской егзархиски митрополит
Синесиј, [Бр. 1152.дело.бр. 19, 21 јуни 1904], А.е. 86.